

Yleinen asumistuki ja yrittäjätulot 5.6.2023

Kysymys:

Lasketaan seuraava malli:

Asumistuen arvioinnin perusteeksi otetaan yrittäjän todelliset tulot, kuten nyt palkansaajan saadessa ansiotuloja ja pääomatuloja. Nyt tulot on sidottu YEL-työtuloon, joka ei vastaa yrittäjän todellisia tuloja. Mahdollistaa siten etuuden saannin tilanteessa, jossa sille ei todellista tarvetta ja toisaalta saattaa jättää sitä tarvitsevan kokonaan ilman.

Tuleeko säästöjä vai kustannuksia?

Vastaus:

Yleisessä asumistuessa yrittäjänä saatu tulo otetaan huomioon YEL:n mukaan vahvistetun työtulon mukaisena. Ennen vuotta 2010 asumistuessa pyrittiin selvittämään yrittäjän ns. todelliset tulot. Menettely oli erittäin työläs toimeenpanolle. Kelan etuuskäsittelijöillä ei yleensä ole riittävää asiantuntemusta kaikista eri yhtiömuodoista ja niiden tulonmuodostuksesta, kirjanpidosta jne. Tuen hakijan piti toimittaa todella paljon tilinpäätös ym. materiaalia ja tämä luonnollisesti myös hidasti hakemusten käsittelyä. Yritysten tilanteiden vaihtuessa tuen hakemishetken tilanteen osoittaminen oli myös hankalaa.

Nykyinen mallikaan ei ole täydellinen. Eli alivakuuttamista tapahtuu, mutta jossain määrin myös ylivakuuttamista. Vaikea sanoa, mikä lopullinen vaikutus olisi. Joka tapauksessa myös kirjanpidollista manipulointia on mahdollista tehdä, joten täysin oikean tai todellisen tulon selvittämien on hyvin vaikeaa. Systemi olisi siis hyvin työläs sekä toimeenpanijalle että tukea hakeville.

Pitää muistaa, että mahdollinen alivakuuttaminen vaikuttaa myös toiseen suuntaan, eli esim. sairauspäivärahan määrä jää pieneksi eikä näin ollen maksimaalinen käyttö tarkoituksellisesti välttämättä onnistu.

YEL-työtulon määrittelyä koskien on 1.1.2023 voimaan astunut lakimuutos (https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_102+2022.aspx):

”Esityksessä ehdotetaan, että yrittäjän eläkelaisissa säädettäisiin työtulon säännöllisestä seurannasta ja seurannassa noudatettavasta työtulon tarkistamisen menettelystä eläkelaitoksissa. Säännöllisen seurannan ja tarkistamisen johdosta yrittäjälle vahvistettava työtulo vastaisi nykyistä paremmin lain edellyttämää työtulon tasoa myös yritystoiminnan jatkussa. Yrittäjän työtulon määrittämisen peruseriaate säilyisi entisellään.”

Varsinaista numeerista arviota siitä, kuinka paljon YEL-työtulot kasvaisivat muutoksen myötä, ei esityksessä ole. Esityksessä on kuitenkin laskettu esimerkinomaisesti arvioita skenaarioille, joissa YEL-työtulot kasvaisivat 6 %, 15 % ja 26 %. Uudistuksella voi siis odottaa olevan merkittävää vaikutusta myös yleistä asumistukea saavien yrittäjien YEL-työtuloihin, ja sitä kautta jossain määrin myös yleisen asumistuen menoihin.

Yritystuloja ja yleistä asumistukea saaneiden ruokakuntien määrä on ollut viime vuosina voimakkaassa nousussa, ja niitä on tällä hetkellä reilut 22 000. Keskimääräinen yrittäjätulo tällaisella ruokakunnalla on noin 800 euroa kuukaudessa. Ko. ruokakunnilla on kuitenkin samaan aikaan myös muita tuloja.

Yhteensä ko. ruokakunnille maksettiin yleistä asumistukea noin 90 miljoonaa euroa. On kuitenkin mahdotonta arvioida, minkä verran ns. todellisten tulojen huomioiminen voisi tuoda säästöjä. Mikäli vahvistetut YEL-työtulot nousevat edellä mainitun uudistuksen myötä lähelle ns. todellisia tuloja, vaikutus jäisi todennäköisesti hyvin pieneksi.

Jos tulojen tarkempi määrittely esimerkiksi nostaisi yleisen asumistuen saajien keskimääräisiä huomioon otettavia tuloja vielä 5 % YEL-työtulouudistuksen vaikutusten jälkeen, voisivat yleisen asumistuen menot laskea muutamalla miljoonalla. Jos alivakuuttaminen on yleisen asumistuen saajilla edelleen uudistuksen jälkeenkin erittäin merkittävää, voi vaikutus olla selvästi suurempikin. Luotettavaa arviota ei kuitenkaan pystytä tekemään.

Yrittäjillä, joilla ei ole YEL-vakuutusta tai jotka eivät ole YEL-vakuuttamisvelvollisia, arvioidaan yleisessä asumistuessa starttirahan määrä, vähimmäistulo (eli työmarkkinatuen määrä, n. 800 €/kk), yrittäjän yrityksestään nostama palkka tai oman arvion mukainen tulo. Ilman erityistä syytä yrittäjän, jolla ei ole YEL-vakuutusta, pysyvää tulotasoa ei arvioida vähimmäistuloa pienemmäksi tai kokonaan tulottomaksi.

On mahdollista, että yleisen asumistuen saajina on runsaasti yrittäjiä, joilla ei ole YEL-vakuutusta, ja joiden todelliset tulo alittavat työmarkkinatuen määrän tai nykyisin huomioon otettavan määrän. Mikäli tämä on yleisen asumistuen saajien joukossa yleisempää kuin alivakuuttaminen, yleisen asumistuen menot voisivat jopa nousta, mikäli tulot määriteltäisiin tarkemmin.

Yhteenvedona voidaan todeta, että täyttä varmuutta siitä, lisäisikö vai vähentäisikö tulojen tarkempi määrittely yleisen asumistuen menoja, ei ole. Käsittelykustannuksia se joka tapauksessa lisäisi. On todennäköisesti järkevää seurata ensin juuri voimaan astuneen YEL-työtulouudistuksen vaikutuksia ennen kuin yleiseen asumistukeen lisää suurta työmäärää vaativaa erillistä tulonmäärittelyä.